

PREDMET *OZGUR GUNDEM protiv TURSKJE*
(Predstavka br. 23144/93)

PRESUDA

Strazbur, 16. marta 2000. godine

U predmetu *Ozgur Gundem protiv Turske*,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odeljenje) zasedajući u veću u čijem su sastavu bili:

- g. M. PELONPA (*PELLONPÄÄ*), *predsednik*,
- g. G. RES (*RESS*),
- g. A. Pastor RIDRUEHO (*Pastor RIDRUEJO*),
- g. L. KAFLIŠ (*CAFLISCH*),
- g. J. MAKARČIK (*MAKARCZYK*),
- g. V. BUTKEVIČ (*BUTKEVYCH*), *sudije*,
- g. F. GOLCUKLU (*GÖLCÜKLÜ*), *ad hoc sudija*,
- i g. V. BERGER (*BERGER*), *sekretar Odeljenja*,

nakon većanja na zatvorenim sednicama 10. novembra 1999. godine i 3. februara 2000. godine,

izriče sledeću presudu, donetu poslednjeg navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je Sudu uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu: Komisija) 8. marta 1999. godine, u okviru roka od tri meseca utvrđenog nekadašnjim članovima 32 stav 1 i 47 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija). Proistekao je iz predstavke (br. 23144/93) protiv Republike Turske koju je Komisiji podnelo, u skladu s nekadašnjim članom 25, troje turskih državljana, Gurbeteli Ersoz (*Gurbetelli Ersöz*), Fahri Ferda Çetin (*Fahri Ferda Çetin*) i Jašar Kaja (*Yaşar Kaya*), i Ulkem Basin ve Jajinçilik Sanaji Tikaret (*Ülkem Basın ve Yayınıncılık Sanayî Ticaret Ltd*), preduzeće sa sedištem u Istanbulu, 9. decembra 1993. godine. Prva dva podnosioca predstavke bili su glavna urednica, odnosno, pomoćnik glavnog urednika lista *Ozgur Gundem* dok su treći i četvrti podnosilac predstavke bili vlasnici pomenutog lista. Komisija je kasnije odlučila da ne razmatra predstavku u meri u kojoj se ona odnosi na prvog podnosioca predstavke, pošto je ona umrla 1997. godine.

Predstavka se odnosila na navode njenih podnosilaca da je postojao zajednički i nameran napad na njihovu slobodu izražavanja kroz kampanju na

čijem su udaru bili novinari i druga lica uključena u *Ozgur Gundem*. Podnosioci su predstavku zasnivali na članovima 10 i 14 Konvencije i članu 1 Protokola br. 1.

Komisija je predstavku proglasila prihvatljivom 20. oktobra 1995. godine. U svom izveštaju od 29. oktobra 1998. godine (nekadašnji član 31 Konvencije), izrazila je mišljenje da je došlo do kršenja člana 10 (jednoglasno), da nije došlo do kršenja člana 14 (petnaest glasova prema dva) i da nije bilo potrebe da posebno razmatra da li je došlo do kršenja člana 1 Protokola br. 1 (jednoglasno).¹

2. Nakon stupanja na snagu Protokola br. 11 uz Konvenciju 1. novembra 1998. godine, a u skladu s odredbama njegovog člana 5 stav 4 u vezi s pravilima 100, stav 1 i 24, stav 6 Poslovnika Suda, panel sudija Velikog veća je odlučio 31. marta 1999. godine da predmet razmatra veće konstituisano u okviru jednog od odeljenja Suda.

3. U skladu s pravilom 52, stav 1, predsednik Suda, g. L. Vildhaber (*Wildhaber*), dodelio je predmet Četvrtom odeljenju. U veću konstituisanom u okviru tog Odeljenja bio je po službenoj dužnosti g. R. Tirmen (*Türmen*), sudija izabran s liste Turske (čl. 27 st. 2 Konvencije i pravilo 26, st. 1 (a)), i g. M. Pelonpa (*Pellonpää*), predsednik Odeljenja (pravilo 26, st. 1 (a)). Ostali članovi koje je predsednik Odeljenja odredio kako bi se popunilo veće bili su g. G. Res (*Ress*), g. A. Pastor Ridrueho (*Pastor Ridruejo*), g. L. Kafliš (*Caflisch*), g. J. Makarčik (*Markarczyk*) i gđa N. Vajić (pravilo 26, st. 1 (b)).

4. G. Tirmen se 1. juna 1999. godine povukao iz veća (pravilo 28). Vlada Turske (u daljem tekstu: Država) je shodno tome imenovala g. F. Golcuklu (*Gölcüklü*) da učestvuje u radu veća kao *ad hoc* sudija (čl. 27 st. 2 Konvencije i pravilo 29, st. 1).

5. Veće je 13. jula 1999. godine odlučilo da održi raspravu.

6. Shodno pravilu 59, stav 3, predsednik veća pozvao je stranke da predaju podneske u vezi s pitanjima pokrenutim u predstavci. Sekretar je primio podneske podnosilaca predstave i države 5. odnosno 20. oktobra 1999. godine.

7. U skladu s odlukom veća, održana je javna rasprava u zgradi Suda u Strazburu, 10. novembra 1999. godine.

Pred Sudom su se pojavili:

(a) za Državu

g. M. Ozmen (*Özmen*),

kozastupnik,

g. F. Polat (*Polat*),

g. F. Čališkan (*Çalışkan*),

gđa M. Gulsen (*Gülseven*),

g. E. Genel (*Genel*),

g. F. Guni (*Güney*),

g. C. Ajdin (*Aydın*),

savetnici;

¹ Napomena Sekretarijata: Izveštaj se može dobiti od Sekretarijata.

(b) za podnosiocę predstavke

g. W. Bauring (*Bowring*),

advokat,

g. K. Jildiz (*Yıldız*),

savetnik.

Sudu su se obratili g. Bauring i g. Ozmen.

8. Gđu Vajić, koja više nije mogla da učestvuje u razmatranju predmeta, 3. februara 2000. godine zamenio je g. V. Butkević pravilo 26, stav 1 (c)).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

9. *Ozgur Gundem* bio je dnevna novina čije sedište je bilo u Istanbulu. To je bila publikacija na turskom jeziku, čiji se nacionalni tiraž procenjivao na najviše 45.000 primeraka, i s određenim međunarodnim tiražom, koji nije naveden. On je uključivao i list koji mu je prethodio, nedeljnik *Jeni Ulke* (*Jeni Ülke*), koji je izlazio od 1990. do 1992. godine. *Ozgur Gundem* je izlazio od 30. maja 1992. godine do aprila 1994. Nasledio ga je drugi list, *Ozgur Ulke* (*Ozgur Ülke*).

10. Predmet se odnosi na navode podnosilaca predstavke da je *Ozgur Gundem* bio predmet ozbiljnih napada i uznemiravanja koji su na kraju doveli do njegovog zatvaranja i za koje su neposredno ili posredno odgovorne turske vlasti.

A. Slučajevi nasilja i pretnji listu *Ozgur Gundem* i licima povezanim s njim

11. Podnosioci predstavke dali su detaljne izjave Komisiji, navodeći napade izvršene na novinare, distributere i druga lica povezana s listom (vidi stavove 32–34 izveštaja Komisije). Država je, u svojim izjavama Komisiji, poricala da su se neki od ovih napada odigrali (vidi stavove 43–62 izveštaja Komisije). U svojim izjavama Sudu, nijedna od stranaka nije imala bilo kakav komentar na zaključke Komisije u tom pogledu (vidi stavove 141–42 izveštaja Komisije).

12. Sledeći slučajevi nisu osporeni.

Sedam lica povezanih s listom *Ozgur Gundem* ubijeno je u okolnostima koje su prvobitno smatrane za ubistva koja su izvršili „nepoznati počinioci“: (1) Jahja Orhan (*Yahya*), novinar ubijen iz vatrenog oružja 31. jula 1992. godine; (2) Husein Deniz (*Hüseyin*), zaposlen u listu *Ozgur Gundem*, ubijen iz vatrenog oružja 8. avgusta 1992. godine; (3) Musa Anter, stalni kolumnista za *Ozgur Gundem*, ubijen iz vatrenog oružja 20. septembra 1992. godine; (4) Hafız Akdemir, zaposlen u listu *Ozgur Gundem*, ubijen iz vatrenog oružja 8. juna 1992. godine; (5) Kemal Kilić (*Cemil Kılıç*), predstavnik lista *Ozgur Gundem* u Urfa (*Şahurfa*), ubijen iz vatrenog oružja 18. februara 1993. godine (predstavka br. 22492/93 koju je podneo Kemal Kilić u vezi s navodnom odgovornošću države za ovo ubistvo se rešava pred Sudom – vidi izveštaj Komisije od 23. oktobra 1998. godine);

(6) Cengiz Altun, izveštač za *Jeni Ulke*, ubijen iz vatrenog oružja 24. februara 1992. godine; (7) Ferhat Tepe, dopisnik lista *Ozgur Gundem* iz Bitlisa, otet 28. jula 1993. godine i pronađen mrtav 4. avgusta 1993. godine.

Dogodili su se sledeći napadi: (1) 16. novembra 1992. godine podmetnut je požar u novinarnici Kadira Sake u Dijarbakýru; (2) oružani napad na Ešrefa Jašu (*Eşref Yaşa*), takođe prodavca novina, 15. januara 1993. godine u Dijarbakýru; (3) oružani napad na prodavca novina Hašima Jašu (*Haşim Yaşa*) 15. juna 1993. godine u Dijarbakýru (ovaj incident i onaj koji se odnosi na napad na Ešrefa Jašu bili su predmet predstavke po Konvenciji – vidi presudu u predmetu *Yaşa v. Turkey* od 2. septembra 1998. godine, *Reports of Judgments and Decisions 1998–VI*); (4) 26. septembra 1993. godine Mehmet Balamir, raznosač novina, bio je napadnut nožem u Dijarbakýru dok je prodavao *Ozgur Gundem*; (5) godine 1993, u Erganiju, dečake koji su prodavali novine nožem je napalo neko lice; (6) podmetanje požara u novinarnici u Mazidagýju; (7) u Bingolu, 17. novembra 1992. godine, automobil prodavca novina uništen je u požaru; (8) u Jukseki oktobra 1993. godine, eksplozija bombe oštetila je prodavnicu novina; (9) bomba je eksplodirala u kancelariji u Istanbulu pravnog sledbenika lista, *Ozgur Ulke*, 2. decembra 1994. godine, usmrivši jednog zaposlenog i ranivši još osamnaestoro.

13. Podnosioci predstavke nabrojali su veliki broj drugih slučajeva (podmetanja požara, napada i pretnji prodavcima novina, distributerima i raznosačima novina) za koje je Država tvrdila ili da se nisu ni dogodili ili da u vezi s istima nije dobila bilo kakvo obaveštenje ili pritužbu (vidi stavove 32–34 i 43–62 izveštaja Komisije). Oni su takođe upućivali na nestanak novinara Ajsela Malkača (*Aysel Malkaç*) 7. avgusta 1993. godine i zatvaranje i zlostavljanje mnogih novinara, među kojima i Saliha Tekina, za koga je utvrđeno, nakon što je podneo predstavku Strazburu, da je bio podvrgnut nečovečnom i ponižavajućem postupanju dok je bio u policijskom pritvoru (vidi stav 37 izveštaja Komisije i presudu u predmetu *Tekin v. Turkey*, 9. juna 1998. godine, *Reports 1998–IV*, str. 1517–18, st. 53–54).

14. Podnosioci predstavke, i ostali koji su zastupali list i njegove zaposlene, uputili su brojne peticije vlastima u vezi s pretnjama i napadima za koje su tvrdili da su se dogodili. One su navedene u izveštaju Komisije (stav 35) i obuhvataju pisma podnosioca predstavke Jašara Kaje guverneru regiona pod vanrednim stanjem, ministru unutrašnjih poslova, predsedniku i potpredsedniku Vlade, u kojima ih obaveštava o napadima i zahteva otvaranje istraga i preduzimanje zaštitnih mera. Na ogromnu većinu ovih pisama nije bilo nikakvog odgovora.

15. Pisane žalbe su podnosila lica iz lista u vezi s konkretnim napadima, incidentima i pretnjama za koje je Država navela da nije dobila bilo kakvo obaveštenje ili tužbu, uključujući i napade na decu koja su raznosila novine u Dijarbakýru tokom 1993. godine, smrt prodavca novina Zulkufa Akaje (*Zülküf Akkaya*) u Dijarbakýru 27. septembra 1993. godine i napade satarama za meso na distributere, takođe u Dijarbakýru, septembra 1993. godine (vidi stav 35 (s) izveštaja Komisije). Pisani zahtev za preduzimanje zaštitnih mera upućen 24. de-

cembra 1992. godine guverneru Urfe u ime lica iz ovog lista u Urfi odbijen je malo pre ubistva novinara Kemala Kilića iz vatrenog oružja 18. februara 1993. godine (vidi stav 35 (I) izveštaja Komisije).

16. Nakon zahteva za preduzimanje mera za zaštitu bezbednosti koji je policija Dijarbakira primila 2. decembra 1993. godine policija je pratila zaposlene u dva preduzeća koja su se bavila distribucijom novina s granice pokrajine Urfa do distributivnih centara. Preduzete su i mere u vezi s isporukama lista iz centara do prodavaca novina. Država je izjavila pred Komisijom da nikakvi drugi zahtevi za zaštitom nisu bili dobijeni. Nakon eksplozije u kancelariji *Ozgur Ulke* 2. decembra 1994. godine i zahteva vlasnika, vlasti su preduzele mere bezbednosti, uključujući i patroliranje.

B. Pretres i hapšenje u prostorijama Ozgur Gundema u Istanbulu

17. Policija je 10. decembra 1993. godine sprovela pretres kancelarije *Ozgur Gundema* u Istanbulu. Tokom ove operacije, priveli su one koji su se zatekli u zgradi (107 lica, uključujući podnosioc predstavlke Gurbeteli Ersoz i Fahri Ferda Četina) i zaplenili sva dokumenta i celokupnu arhivu.

18. U dva dokumenta o pretresu i zapleni od 10. decembra 1993. godine evidentirano je da je policija pronašla dva pištolja, municiju, dve vreće za spavanje, i dvadesetpet gas maski. U drugom dokumentu o pretresu i zapleni od 10. decembra 1993. godine, navedeno je da su pronađeni sledeći predmeti: fotografije (s opisom da su čuvane u kovertama na kojima je pisalo „Teroristička organizacija PKK“), priznanica o plaćenom porezu s pečatom koji je sadržavao naziv ERNK (krilo Radničke partije Kurdistanana (PKK)) na 400.000.000 turskih lira (TRL), pronađena u stolu podnosioca predstavlke Jašara Kaje, i brojna štampana i rukom pisana dokumenta, među kojima i članak o Abdulahu Odžalanu. U dokumentu od 24. decembra 1993. godine, koji je potpisao javni tužilac Suda za nacionalnu bezbednost u Istanbulu, navedeno je da je sledeći materijal bio zaplenjen: u zapečaćenom kovertu vojna isprava Muzafera Ulutaša ubijenog u Širnak u marta 1993. godine, u zapečaćenoj kutiji 1.350 pribora za injekcije, jedna pisaća mašina, jedna video kaset a i jedna audio kaset a i četrdeset knjiga nađenih u kući podnosioca predstavlke Fahri Ferda Četina. Kao rezultat ovih mera, dva dana je bilo prekinuto izdavanje lista.

19. U optužnici od 5. aprila 1994. godine, podignutoj protiv urednika Gurbeteli Ersoz, Fahri Ferda Cetina, Jašara Kaje, direktora Ali Rize Halisa i još šestorice, navodi se da su oni bili članovi PKK, da su pomagali PKK i vršili propagandu u njenu korist. Država je izjavila da su Gurbeteli Ersoz i Ali Rýza Halis osuđeni za pomaganje i podstrekavanje PKK, presudom Suda za nacionalnu bezbednost u Istanbulu br. 5, 12. decembra 1996. godine. Gurbetel Ersoz je ranije bila osuđivana za povezanost s PKK u ili krajem decembra 1990. i puštena je iz zatvora 1992. godine.

C. Tužbe u vezi s izdanjima Ozgur Gundema

20. Pokrenute su brojne tužbe protiv lista (uključujući relevantnog urednika, podnosioca predstavke Jašara Kaju kao vlasnika i izdavača, i autora spornih članaka), na osnovu tvrdnje da su počinjena krivična dela objavljivanjem raznih članaka. Tužbe su imale za rezultat mnoge osuđujuće presude, s novčanim i zatvorskim kaznama i nalogima za zaplenu brojeva lista i nalogima za zatvaranje lista u periodu od tri dana do mesec dana.

Tužbe su pokrenute u skladu s odredbama prema kojima je krivično delo, između ostalog, objavljivanje materijala kojima se vređa ili unižava turska nacija, Republika ili određeni državni funkcioneri ili vlasti, materijala kojima se izazivaju osećanja mržnje i neprijateljstva zbog rase, regiona porekla ili klase, i materijala koji predstavljaju separatističku propagandu, otkrivaju imena funkcionera uključenih u borbu protiv terorizma ili izveštavaju o izjavama terorističkih organizacija (vidi „Relevantno domaće pravo“ u tekstu koji sledi).

21. *Ozгур Gundem* je 3. jula 1993. godine objavio saopštenje za štampu u kome se objavljuje da je list optužen za dela za koja je predviđena novčana kazna, kumulativno, u ukupnom iznosu od TRL 8.617.441.000 i zatvorske kazne koje se kreću od 155 godina i 9 meseci do 493 godina i 4 meseca.

22. U toku jednog perioda od šezdeset osam dana 1993. godine, naređena je zaplena četrdeset jednog broja ovog lista. U dvadeset slučajeva, izdati su nalozi za zatvaranje, tri za period od jednog meseca, petnaest za period od petnaest dana i dva na deset dana.

23. Podnosioci predstavke su dalje naveli, i to nije osporila Država, da je bilo tužbi povodom 486 od 580 brojeva lista i da je, prema osudama domaćih sudova, podnosilac predstavke Jašar Kaja bio kažnjen novčanim kaznama u iznosu do TRL 35 milijardi, dok su novinari i urednici zajedno dobili kazne od ukupno 147 godina zatvora i novčane kazne koje su dostigle TRL 21 milijardu.

D. Materijal pred Komisijom

1. Domaći sudski postupci

24. Obe stranke dostavile su Komisiji kopije presuda i rešenja sudova, koje se odnose na postupke pokrenute u vezi s listom. Radi se o 112 tužbi pokrenutih između 1992. i 1994. godine. Pojednostični članaka o kojima je reč i presuda donetih u dvadeset jednom predmetu ukratko su prikazani u Izveštaju Komisije (stavovi 161–237).

2. Izveštaj Susurluk

25. Podnosioci predstavke dostavili su Komisiji primerak takozvanog „Izveštaja Susurluk“,² koji je na zahtev predsednika Vlade sačinio G. Kutlu Savaş,

2 Susurluk je bilo mesto na kome se dogodila saobraćajna nesreća novembra 1996. godine, u kojoj je učestvovalo vozilo kojim su putovali jedan poslanik, bivši zamenik šefa Službe bezbednosti u Istanbulu, jedan ozloglašeni ultra-desničarski ekstremista, jedan narko-diler

potpredsednik Komisije inspektora u okviru kabineta predsednika Vlade. Nakon što je dobio izveštaj januara 1998. godine, predsednik Vlade ga je učinio dostupnim javnosti, osim jedanaest strana i određenih priloga.

26. U uvodu se kaže da izveštaj nije zasnovan na sudskoj istrazi i ne predstavlja zvanični izveštaj o istrazi. On je sačinjen u informativne svrhe i činilo se da mu je jedina namena da opiše pojedine događaje koji su se odigrali uglavnom u jugoistočnoj Turskoj i kojima se u priličnoj meri potvrđivalo postojanje nezakonitih poslova između političkih figura, državnih institucija i tajnih grupa.

27. U izveštaju se analizira niz događaja, kao što su ubistva koja su izvedena po naređenju, ubistva poznatih ličnosti ili simpatizera Kurda i namerne radnje od strane grupe „doušnika“ koji su navodno služili državi, i zaključuje se da postoji veza između borbe da se iskoreni terorizam u regionu i ilegalnih veza koje su bile formirane kao posledica toga, naročito u oblasti trgovine narkoticima. Delovi izveštaja koji se odnose na određena pitanja koja se tiču radikalnih periodičnih izdanja koji se distribuiraju u regionu su navedeni u daljem tekstu.

„...U svom priznanju Kriminalističkom odeljenju Dijarbakýra, ... G. G. ... navodi da je Ahmet Demir³ [str. 35] govorio s vremena na vreme da je planirao i naručio ubistvo Behçeta Canturka⁴ i drugih članova mafije i PKK koji su bili ubijeni na isti način ... Ubistvo ... Muse Antera⁵ je takođe isplanirao i izvršio A. Demir [str. 37].

...

Sažet pregled informacija o precima Behçeta Canturka, koji je bio jermenskog porekla, dat je u tekstu koji sledi [str. 72].

...

Od 1992. godine bio je jedan od finansijera lista *Ozgur Gundem*. ... Iako je bilo jasno ko je bio Canturk i šta je radio, Država nije bila u stanju da izađe na kraj s njim. Zbog neodgovarajućih pravnih lekova podmetnut je plastični eksploziv koji je digao u vazduh *Ozgur Gundem*, a kada je Canturk započeo pripreme za osnivanje novog preduzeća, kada se očekivalo da će podneti zahtev državi, turska Bezbednosna organizacija odlučila je da ga treba ubiti i ta odluka je sprovedena [str. 73].

...

Svi relevantni državni organi bili su upoznati s ovim aktivnostima i operacijama. ... Kada su proverene karakteristike lica ubijenih u operacijama

koga je tražio Interpol i njegova devojka. Poslednje troje su poginuli. Činjenica da su svi oni putovali u istom vozilu tako je šokirala javno mnjenje da je bilo potrebno da se pokrene više od šesnaest sudskih istraga na različitim nivoima i anketni odbor u parlamentu.

3 Jedan od pseudonima bivšeg člana PKK koji je postao doušnik, poznat pod šifrovanim imenom „Zeleni“, i koji je dostavljao informacije raznim državnim organima od 1973.

4 Ozloglašeni narko-diler za koga je postojala velika sumnja da podržava PKK i jedan od glavnih izvora sredstava za finansiranje *Ozgur Gündema*.

5 G. Anter, prokurderski orijentisana politička ličnost, bio je jedan od osnivača Narodne partije rada (HEP), direktor Kurdskog instituta u Istanbulu, književnik i vodeći pisac za, između ostalog, nedeljnu reviju *Jeni Ulke* i dnevni list *Ozgur Gundem*. Ubijen je u Dijarbakuru 30. septembra 1992. godine. Odgovornost za ubistvo preuzela je nepoznata tajna grupa pod nazivom „Boz-Ok“.

o kojima je reč, razlike između onih kurdskih simpatizera koji su bili ubijeni u regionu u kom je bilo objavljeno vanredno stanje i onih koji nisu bila je u finansijskoj snazi koju su ovi drugi predstavljali u ekonomskom smislu. ... Jedino sa čime se ne slažemo u vezi s onim što je učinjeno odnosi se na formu postupka i njegove rezultate. Utvrđeno je da je ubistvo Muse Antera izazvalo žaljenje, čak i među onima koji su odobravali sve ove događaje. Navedeno je da Musa Anter nije bio umešan ni u jednu oružanu akciju, da se on više bavio filozofijom ove stvari i da je efekat koji je proizvelo njegovo ubistvo prevazišao njegov stvarni lični uticaj i da je odluka da on bude ubijen bila greška. (Informacije o ovim osobama mogu se naći u Dodatku br. 9⁶). Ubijeni su i drugi novinari [str. 74]⁷.”

28. Izveštaj se završava brojnim preporukama, kao na primer poboljšanje koordinacije i komunikacije između različitih ogranaka bezbednosnih, policijskih i obaveštajnih organa; otkrivanje i otpuštanje pripadnika bezbednosnih snaga umešanih u nezakonite aktivnosti; ograničavanje upotrebe „priznavalaca“⁸; smanjenje broja pripadnika seoskih straža; prekid upotrebe Biroa za specijalne operacije izvan jugoistočnog regiona i njegovo pripajanje policiji izvan tog regiona; otvaranje istraga o raznim slučajevima; preduzimanje mera da se suzbiju aktivnosti bandi i krijumčara droge; i preporučivanje da se rezultati do kojih je došla istraga Velike narodne skupštine Susurluka dostave odgovarajućim organima kako bi bili pokrenuti odgovarajući postupci.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. *Krivični zakonik*

29. Relevantne odredbe Krivičnog zakonika glase:

Član 36 stav 1

„U slučaju osude, Sud naređuje zaplenu i konfiskaciju bilo kog predmeta koji je bio korišćen za izvršenje ili pripremu kriminalnog ili krivičnog dela...”

Član 79

„Lice koje prekrši više odredaba ovog zakonika jednom radnjom kažnjava se prema odredbi kojom se propisuje najteža kazna.”

Član 159 stav 1

„Ko god preterano vređa ili unižava tursku naciju, Republiku, Veliku narodnu skupštinu, ili moralnost Vlade, ministarstava ili vojnih ili bezbednosnih snaga države ili moralnost sudskih vlasti biće kažnjen zatvorskom kaznom od jedne do šest godina.”

Član 311 stav 2

„U slučajevima u kojima se podstrekavanje na izvršenje dela vrši putem sredstava masovne komunikacije, bilo koje vrste – bilo putem snimaka,

6 U izveštaju nedostaje prilog.

7 Stranica koja sledi posle ove poslednje rečenice takođe nedostaje u izveštaju.

8 Lica koja saraduju sa vlastima nakon što su priznali da su bili povezani sa PKK.

gramofonskih ploča, novina, štampanih publikacija ili drugog publikovanog materijala – rasturanjem ili distribuiranjem štampanih novina ili lepljenjem plakata ili postera na javnim mestima, zatvorska kazna kojoj osuđene osobe podležu se udvostručava...“

Član 312

„Lice koje izričito hvali ili odobrava radnju koja je kažnjiva po zakonu kao krivično delo ili podstrekava stanovništvo da krši zakon podleže, nakon donošenja osude, kazni zatvora u trajanju od šest meseci do dve godine i visokoj novčanoj kazni u iznosu od šest hiljada do trideset hiljada turskih lira.

Lice koje podstrekava druge na mržnju ili neprijateljstva po osnovu razlike između društvenih klasa, rasa, vera, veroispovesti ili regiona, podleže, nakon donošenja osude, zatvorskoj kazni od jedne do tri godine i novčanoj kazni u iznosu od devet hiljada do tridesetšest hiljada lira. Ako je takvim podstrekavanjem ugrožena javna bezbednost, kazna će biti povećana za trećinu do polovinu.

Kazne koje se izriču licima koja su počinila krivična dela definisana u prethodnom stavu se udvostručavaju kada su dela izvršena sredstvima navedenim u članu 311 stav 2.“

30. Osuda lica prema članu 312 stav 2 povlači dalje posledice, naročito u pogledu obavljanja određenih aktivnosti koje su uređene posebnim propisima. Na primer, lica osuđena za krivično delo u skladu s tim članom ne mogu da osnivaju udruženja (Zakon br. 2908, čl. 4 (2) (b)) ili sindikate, niti mogu da budu članovi izvršnog odbora sindikata (Zakon br. 2929, čl. 5). Takođe im je zabranjeno da osnivaju ili ulaze u političke partije (Zakon br. 2820, čl. 11 (5)) i ne mogu da budu kandidati na izborima za parlament (Zakon br. 2839, čl. 11 (f 3)).

B. Zakon o štampi (Zakon br. 5680 od 15. jula 1950)

31. Relevantna odredba Zakona o štampi iz 1950. godine glasi:

Član 3

„Za potrebe ovog zakona, izraz „periodična izdanja“ znači novine, izveštaje novinskih agencija i svaki drugi štampani materijal koji se objavljuje u redovnim vremenskim razmacima.

‘Publikovanje’ znači izlaganje, prikazivanje, distribuciju, emitovanje, prodaju ili nuđenje na prodaju štampanih materijala u prostorijama kojima javnost ima pristup i gde ih svako može videti.

Neće se smatrati da je izvršeno krivično delo putem štampanog sredstva informisanja osim ako nije došlo do objavljivanja, izuzev u slučajevima u kojima je sam materijal protivpravan.“

C. Zakon o sprečavanju terorizma (Zakon br. 3713 od 12. aprila 1991)

32. Ovaj zakon, proglašen u cilju sprečavanja terorističkih akata, odnosi se na jedan broj krivičnih dela utvrđenih Krivičnim zakonikom, koja on opisuje kao “terorističke akte“ ili „akte počinjene u svrhu terorizma“ (čl. 3 i 4) i na koja

se primenjuje. Relevantne odredbe Zakona o sprečavanju terorizma iz 1991. godine glase:

Član 6

„Smatraće se krivičnim delom, kažnjivom novčanom kaznom u iznosu od pet miliona do deset miliona turskih lira, objavljivanje, usmeno ili u obliku publikacije, da će terorističke organizacije izvršiti krivično delo protiv određenog lica, bez obzira na to da li se otkriva... identitet tog lica, pod uslovom da se to čini na način koji omogućava da on ili ona budu identifikovani, ili otkrivanje identiteta državnih službenika koji su učestvovali u antiterorističkim operacijama ili određivanje bilo kog lica kao mete.

Smatraće se krivičnim delom, kažnjivim novčanom kaznom u iznosu od pet miliona do deset miliona turskih lira, štampanje ili objavljivanje izjava ili letaka koji potiču od terorističkih organizacija.

...

U slučajevima u kojima su krivična dela razmatrana u gorenavedenim stavovima počinjena korišćenjem periodičnih izdanja u smislu člana 3 Zakona o štampi (Zakon br. 5680), izdavač takođe podleže novčanoj kazni jednakoj devedeset odsto prihoda od prosečne prodaje za prethodni mesec ako periodični list izlazi više od jednom mesečno, ili od prodaje prethodnog broja ako periodični list izlazi jednom mesečno ili ređe, *ili od prosečne prodaje za prethodni mesec dnevnog lista s najvećim tiražom ako se krivično delo odnosi na drugi štampani materijal koji nije periodično izdanje ili ako je periodično izdanje tek pokrenuto.*⁹ Međutim, novčana kazna ne može biti manja od pedeset miliona turskih lira. Uredniku periodičnog lista naložiće se da plati iznos jednak polovini novčane kazne izrečene izdavaču.“

Član 8

(pre izmena i dopuna Zakonom br. 4126 od 27. oktobra 1995)

„Pisana i izgovorena propaganda, sastanci, okupljanja i demonstracije koje imaju za cilj podrivanje teritorijalnog integriteta Republike Turske ili nedeljivog jedinstva nacije su zabranjeni, bez obzira na metode koje se koriste i nameru. Bilo koje lice koje se upušta u takvu aktivnost biće osuđeno na najmanje dve, a najviše pet godina zatvora i kažnjeno novčanom kaznom u iznosu od pedeset miliona do sto miliona turskih lira.

U slučajevima u kojima je krivično delo propagande navedeno u gornjem stavu počinjeno korišćenjem periodičnih izdanja u smislu člana 3 Zakona o štampi (Zakon br. 5680), izdavač takođe podleže novčanoj kazni jednakoj devedeset odsto prihoda od prosečne prodaje za prethodni mesec ako periodični list izlazi češće od jednom mesečno, *ili od prosečne prodaje za prethodni mesec dnevnog lista s najvećim tiražom ako se krivično delo odnosi na drugi štampani materijal koji nije periodično izdanje ili ako je periodično izdanje tek pokrenuto.*¹⁰ Međutim, kazna ne može biti manja od sto miliona turskih lira. Uredniku periodičnog lista o kome je reč će biti naloženo da plati sumu koja je jednaka polovini kazne izrečene izdavaču i biće osuđen na zatvorsku kaznu od najmanje šest meseci, a najviše dve godine.“

9 Deo rečenice u kurzivu izbrisan je presudom Ustavnog suda 31. marta 1992. godine i pretao je da važi 27. jula 1993. godine.

10 Deo rečenice u kurzivu izbrisan je presudom Ustavnog suda 31. marta 1992. godine i pretao je da važi 27. jula 1993. godine.

Član 8

(izmenjen i dopunjen Zakonom br. 4126 od 27. oktobra 1995)

„Pisana i izgovorena propaganda, sastanci, okupljanja i demonstracije koje imaju za cilj podpiranje teritorijalnog integriteta Republike Turske ili nedeljivog jedinstva nacije su zabranjeni. Bilo koje lice koje se upušta u takvu aktivnost biće osuđeno na najmanje jednu, a najviše tri godine zatvora i kažnjeno novčanom kaznom u iznosu od sto miliona do trista miliona turskih lira. Kazna izrečena povratniku ne može biti preinačena u novčanu kaznu.

U slučajevima u kojima je krivično delo propagande navedeno u prvom stavu počinjeno korišćenjem periodičnih izdanja u smislu člana 3 Zakona o štampi (Zakon br. 5680), izdavač takođe podleže novčanoj kazni jednakoj devedeset odsto prihoda od prosečne prodaje za prethodni mesec ako periodični list izlazi češće od jednom mesečno. Međutim, kazna ne može biti manja od sto miliona turskih lira. Uredniku periodičnog lista o kome je reč će biti naloženo da plati sumu koja je jednaka polovini kazne izrečene izdavaču i biće osuđen na zatvorsku kaznu od najmanje šest meseci, a najviše dve godine.

U slučajevima u kojima je krivično delo propagande navedeno u prvom stavu počinjeno korišćenjem štampanog sredstva informisanja ili sredstvom masovne komunikacije koje nije periodična štampa u smislu drugog stava, odgovorna lica i vlasnici sredstava masovne komunikacije biće osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od najmanje šest meseci, a najviše dve godine i plaćanje novčane kazne u iznosu od sto miliona do trista miliona turskih lira ...

...“

D. Zakon br. 4126 od 27. oktobra 1995. godine kojim su izmenjeni članovi 8 i 13 Zakona br. 3713

33. Izvršene su sledeće izmene i dopune zakona o sprečavanju terorizma iz 1991. godine nakon donošenja Zakona br. 4126 od 27. oktobra 1995. godine:

Prelazna odredba koja se odnosi na član 2

„U mesecu nakon stupanja na snagu ovog Zakona, Sud koji je izrekao presudu će preispitati predmet lica osuđenog shodno članu 8 Zakona o sprečavanju terorizma (Zakon br. 3713) i, u skladu s izmenama i dopunama... člana 8 Zakona br. 3713, ponovo će razmotriti visinu zatvorske kazne izrečene tom licu i odlučiti da li mu se može dozvoliti da koristi prednosti članova 4¹¹ i 6¹² Zakona br. 647 od 13. jula 1965.“

PRAVO

I. AKTIVNA LEGITIMACIJA GURBETELI ERSOZ

34. Sud podseća da je ovu predstavku podnelo četvoro podnosilaca, od kojih je prva bila Gurbeteli Ersoz, nekada urednica *Ozgur Gundema*. U svom izveštaju od 29. oktobra 1998. godine, Komisija je odlučila da ne razmatra

11 Ova odredba odnosi se na alternativne kazne i mere koje mogu da budu naložene u vezi sa krivičnim delima koja povlače zatvorsku kaznu.

12 Ova odredba odnosi se na odlaganje izvršenja smrtne kazne.

predmet u meri u kojoj se on odnosi na Gurbeteli Ersoz pošto je ona umrla u jesen 1997. godine i nije dobijena nijedna informacija da neko od nasljednika ili bliskih rođaka želi da nastavi s njenom tužbom.

35. Stranke nisu dale nikakve izjave o ovom aspektu predmeta.

36. Sud smatra, u skladu sa članom 37 stav 1 (c) Konvencije, da više nije opravdano nastaviti razmatranje predstavke u delu koji se odnosi na Gurbeteli Ersoz. Shodno tome, ovaj deo predmeta se briše sa spiska.

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 10 KONVENCIJE

37. Podnosioci predstavke žalili su se da je list *Ozgur Gundem* bio primoran da prestane s objavljivanjem, zbog kampanje napada na novinare i druga lica povezana s listom i zahvaljujući pravnim koracima koji su preduzeti protiv lista i njegovih zaposlenih, pozivajući se na član 10 Konvencije kojim se utvrđuje:

„1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanje i saopštavanje informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.“

A. U vezi s navodnim napadima na list i lica povezana s njim

38. Podnosioci predstavke tvrdili su da su turske vlasti, neposredno ili posredno, nastojale da ometu, spreče i onemoguće pravljenje lista *Ozgur Gundem* tako što su ohrabrivale ili prećutno odobravale nezakonita ubistva i nasilne nestanke, uznemiravale i zastrašivale novinare i distributere, i time što nisu pružile bilo kakvu ili nikakvu adekvatnu zaštitu novinarima i distributerima kada su njihovi životi bili u očiglednoj opasnosti i uprkos zahtevima za pružanjem takve zaštite.

Podnosioci predstavke pozivali su se na zaključke u Izveštaju Komisije o tome da je postojao uznemirujući obrazac napada na lica koja su bila u vezi s listom *Ozgur Gundem* i da su vlasti, time što nisu preduzele mere zaštite i nisu sprovele odgovarajuće istrage u pogledu očiglednog obrasca napada na *Ozgur Gundem* i lica povezana s njim, nisu ispunile svoju izričitu obavezu da podnosiocima predstavke obezbede pravo na slobodu izražavanja koja je garantovana članom 10 Konvencije.

39. Država je naglasila da je *Ozgur Gundem* bio oruđe terorističke organizacije PKK i propagirao cilj te organizacije da naruši teritorijalni integritet Turske nasilnim putem. Ona je osporila mogućnost bilo kakvog pozivanja na

ranije presude Suda ili na izveštaj Susurluk u zaključivanju da je postojalo bilo kakvo saučesništvo države u bilo kom od navodnih napada. Pri tome, izveštaj Susurluk nije bio sudski dokument i nije imao nikakvu dokaznu vrednost.

Država je izjavila da je Komisija zasnivala svoje zaključke na opštim pretpostavkama bez bilo kakvih dokaza koji bi ih podržali i da podnosioci predstavke nisu potkrepili svoje tvrdnje o propuštanju da se zaštite životi i fizički integritet lica koja su bila povezana s listom *Ozgur Gundem*. Niti su potkrepili tvrdnje da su napadnuta lica bila povezana s listom. Oni su osporili da se bilo kakva izričite obaveza odnosi i na zaštitu i unapređivanje propagandnog instrumenta neke terorističke organizacije već su tvrdili da su, u svakom slučaju, preduzete neophodne mere kao reagovanje na pojedinačne tužbe, a javni tužiocu su sproveli istrage po zahtevu.

40. Sud konstatuje da je Država uopšteno osporila zaključke Komisije koji se odnose na obrazac napada neprecizirajući koji zaključci nisu tačni i na koji način. Dalje konstatuje da Država posebno poriče da se izveštaju Susurluk i njegovom opisu saglašavanja i umešanosti državnih organa u nezakonite aktivnosti, od kojih su neke bile uperene protiv lista *Ozgur Gundem* i novinara, među kojima je Musa Anter konkretno imenovan, može dati bilo kakav značaj.

U svojoj presudi u predmetu *Yaşa* (*Yaşa v. Turkey* presuda od 2. septembra 1998. godine, *Reports* 1998–VI, str. 2437–38, st. 95–96), u kome se tvrdilo da su snage bezbednosti bile umešane u napad na Ešrefa Jašu i njegovog ujaka koji su bili uključeni u prodaju i distribuciju lista *Ozgur Gundem* u Dijarbakiru, Sud je utvrdio da izveštaj Susurluk ne predstavlja osnov koji bi omogućio da se identifikuju počinioci napada na Ešrefa Jašu i njegovog ujaka. Ipak, Sud je utvrdio da je izveštaj izazvao ozbiljnu zabrinutost i da u predmetu *Yaşa* nije bilo sporno da se dogodilo više ozbiljnih napada na novinare, novinske kioske i distributere lista *Ozgur Gundem*. Nadalje, mada zaista nije moguće oslanjati se na izveštaj Susurluk radi utvrđivanja potrebnog standarda dokaza da su državni funkcioneri bili umešani u bilo koji konkretan incident, Sud smatra da se izveštaj, koji je bio sačinjen na zahtev premijera i koji je prema njegovoj odluci trebalo učiniti javnim, mora smatrati ozbiljnim pokušajem da se pruže informacije i analiziraju problemi vezani za borbu protiv terorizma iz opšteg ugla i da se preporučuje preventivne i istražne mere. Na osnovu toga, moguće je osloniti se na izveštaj u smislu pružanja faktičkih potvrda strahova koje su izražavali podnosioci predstavke od 1992. godine naovamo, da su list i lica povezana s njim izložena riziku od nezakonitog nasilja.

41. Imajući u vidu izjave stranaka i zaključke Komisije u njenom izveštaju, Sud se uverio da je od 1992. do 1994. godine došlo do brojnih slučajeva nasilja, uključujući ubistva, napade i podmetanja požara, koji su se odnosili i na list i na novinare, distributere i druga lica povezana s njim. Vlastima se skrenula pažnja na zabrinutost lista i njegove strahove da je žrtva organizovane kampanje koju su tolerisali, ako ne i odobravali državni funkcioneri (vidi gore stavove 14–15). Međutim, ne čini se da su bile preduzete bilo kakve mere da se istraži ova tvrdnja. Niti su državni organi reagovali bilo kakvim zaštitnim merama, osim u dva slučaja (vidi gore stav 16).

42. Sud je dugo smatrao da, iako je osnovni cilj mnogih odredbi Konvencije da zaštiti pojedinca od proizvoljnog mešanja javnih vlasti, možda ipak postoje izričite obaveze inherentne efektivnom poštovanju prava o kojima je reč. Utvrdio je da takve obaveze mogu da proističu iz člana 8 (vidi, između ostalog, presudu u predmetu *Gaskin v. the United Kingdom* od 7. jula 1989, Series A No. 160, str. 17–20, st. 42–49) i član 11 (vidi presudu u predmetu *Plattform „Ärzte für das Leben“ v. Austria* od 21. juna 1988, Series A No. 139, str. 12, st. 32). Takođe je utvrđeno da u kontekstu člana 2 nastaju obaveze da se preduzmu koraci u smeru sprovođenja delotvornih istraga (vidi, na primer, presudu u predmetu *McCann and Others v. the United Kingdom* od 27. septembra 1995, Series A No. 324, str. 49, st. 161) i člana 3 (vidi presudu u predmetu *Assenov and Others v. Bulgaria* od 28. oktobra 1998, *Reports 1998–VIII*, str. 3290, st. 102), dok izričita obaveza da se preduzmu mere radi zaštite života može takođe da postoji prema članu 2 (vidi presudu u predmetu *Osman v. the United Kingdom* od 28. oktobra 1998, *Reports 1998–VIII*, str. 3159–61, st. 115–17).

43. Sud podseća na suštinsku važnost slobode izražavanja kao jednog od preduslova za funkcionalnu demokratiju. Stvarno, delotvorno ostvarivanje ove slobode ne vezuje se samo za dužnost Države da se ne meša, već može da iziskuje izričite mere zaštite, čak i u sferi odnosa između pojedinaca (vidi *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *X and Y v. the Netherlands* od 26. marta 1985, Series A No. 91, str. 11, st. 23). Pri utvrđivanju da li izričita obaveza postoji ili ne, mora se imati u vidu pravična ravnoteža koja mora biti uspostavljena između opšteg interesa zajednice i interesa pojedinca, a potraga za tom ravnotežom je inherentno sadržana u čitavoj Konvenciji. Predmet ove obaveze će se svakako menjati, s obzirom na različitost situacija koje postoje u državama ugovornicama, teškoće koje postoje u održavanju poretka u modernim društvima i izbore koji moraju da budu napravljeni kada se radi o prioritetima i resursima. Takva obaveza ne sme ni da bude tumačena na način da vlastima nameće nemoguć ili pretežak teret (vidi, među ostalim izvorima, presudu u predmetu *Rees v. the United Kingdom* od 17. oktobra 1986, Series A No. 106, str. 15, st. 37, i presudu u predmetu *Osman v. the United Kingdom* navedenu gore, str. 3159–60, st. 116).

44. U ovom predmetu, vlasti su bile svesne da su list *Ozgur Gundem*, i lica povezana s njim, bila predmet niza nasilnih radnji i da su se podnosioci predstavke plašili da su oni namerno bili cilj u nameri da se spreči objavljivanje i distribucija ovog lista. Međutim, ogromna većina peticija i zahteva za zaštitu koji su podneti od strane lista ili zaposlenih ostala je bez odgovora. Država je mogla da identifikuje jednu zaštitnu meru koja se odnosila na distribuciju lista i koja je bila preduzeta dok su ove novine još postojale. Koraci koji su preduzeti nakon bombaškog napada na kancelariju u Istanbulu decembra 1994. godine odnosili su se na pravnog sledbenika lista. Sud smatra, uzimajući u obzir ozbiljnost napada i njihovu široku rasprostranjenost, da Država ne može da se pouzda u istrage koje nalažu pojedinačni javni tužioci o konkretnim slučajevima. Sud nije uveren tvrdnjom Države da je ovim istragama pružen odgovarajući ili delotvoran odgovor na navode podnosilaca predstavke da su napadi bili deo organizovane kampanje koju su vlasti podržavale ili tolerisale.

45. Sud je konstatovao izjave Države u vezi s njenim čvrstim uverenjem da su list *Ozgur Gundem* i zaposleni u njemu podržavali PKK i delovali kao oruđe njene propagande. Ovo, makar bilo i istinito, ne daje opravdanje za nepreduzimanje koraka, na delotvoran način, u cilju sprovođenja istraga i, tamo gde je potrebno, pružanja zaštite od nezakonitih radnji s elementima nasilja.

46. Sud zaključuje da Država nije, u datim okolnostima, ispunila svoju izričitu obavezu da zaštiti *Ozgur Gundem* pri korišćenju njegove slobode izražavanja.

B. U vezi s policijskom operacijom u prostorijama lista Ozgur Gundem u Istanbulu 10. decembra 1993. godine

47. Podnosioci predstavke pozvali su se na zaključke u izveštaju Komisije da je operacija pretresa i hapšenja sprovedena u prostorijama lista *Ozgur Gundem* u Istanbulu, tokom koje su svi zaposleni bili pritvoreni, a arhiva, biblioteka i administrativna dokumenta zaplenjeni, pokazala mešanje u slobodu izražavanja lista za koje nije bilo nikakvog uverljivog opravdanja. U svojim izjavama Komisiji, oni su naveli da postoje sasvim obična objašnjenja za navodno inkriminišući materijal pronađen u prostorijama (vidi stav 36 (i) izveštaja Komisije).

48. Država je ukazala na materijale zaplenjene tokom pretresa, među kojima su bili pribor za injekcije, gas maske, priznanica od ERNK i lična isprava mrtvog vojnika, koji, prema njihovoj izjavi, predstavljaju nesporan dokaz veza između lista i PKK. Oni su se pozivali na osuđujuću presudu od 12. decembra 1996. protiv urednice Gurbeteli Ersoz i direktora Ali Riza Halisa za pomaganje PKK. Oni su takođe tvrdili da 40, od 107 lica uhapšenih u kancelariji u Istanbulu, nije moglo da navede da imaju bilo kakvu vezu s novinom, što je dalo dodatne osnove za sumnju u saučesništvo s terorističkom organizacijom.

49. Sud smatra da je operacija, koja je imala za posledicu prekid u izdavanju lista u trajanju od dva dana, predstavljala ozbiljno mešanje u slobodu izražavanja podnosilaca predstavke. On prihvata da je operacija bila sprovedena u skladu sa „zakonom propisanim“ postupkom radi sprečavanja kriminala i nereda u smislu drugog stava člana 10. Sud, međutim, ne smatra da je mera takvih razmera bila proporcionalna ovom cilju. Nije dato nikakvo opravdanje za zaplenu arhiva, biblioteke i dokumentacije lista. Takođe, Sud nije dobio objašnjenje činjenice da je svako lice koje se zateklo u prostorijama lista zadržano u policijskom pritvoru, uključujući i kuvara, čistača i tehničara na održavanju grejanja. Prisustvo četrdeset lica koja nisu bila zaposlena u listu nije, samo po sebi, dokaz bilo kakve rđave svrhe ili izvršenja bilo kog krivičnog dela.

50. Kao što je navedeno u Izveštaju Komisije, nužnost bilo kakvog ograničenja u korišćenju slobode izražavanja mora da bude uverljivo utvrđena (vidi, između ostalih izvora, presudu u predmetu *Otto-Preminger-Institut v. Austria* od 20. septembra 1994, Series A No. 295–A, str. 19, st. 50). Sud zaključuje da nije pokazano da je operacija pretresa, onako kako su je vlasti sprovele, bila neophodna u demokratskom društvu radi ostvarivanja bilo kog legitimnog cilja.

C. U vezi s pravnim merama koje su preduzete u pogledu izdanja lista

1. Podnosioci predstavke

51. Podnosioci predstavke tvrdili su da je Država takođe nastojala da omete, spreči i onemogući pravljenje i distribuciju lista *Ozgur Gundem* putem neopravdanih pravnih postupaka. Oni su usvojili zaključke iz izveštaja Komisije da su mnoge od tužbi pokrenutih protiv lista u vezi sa sadržajem članaka i vesti po svojim efektima bile neopravdane i preterane. Oni su izjavili da je Komisija pažljivo analizirala reprezentativni uzorak tužbi u svetlu načela koja je uspostavio Sud i utvrdila da većina spornih članaka nije sadržavala nikakvo podsticanje na nasilje ili komentare za koje se može verovati da će pogoršati situaciju, koji bi mogli da opravdaju uvedene mere.

2. Država

52. Država je izjavila da je Komisija bila selektivna u načinu na koji je ispitivala odluke domaćih sudova u vezi s publikacijama lista *Ozgur Gundem*. Štaviše, po njihovom mišljenju, bilo je veoma pojednostavljeno smatrati da samo reči koje direktno i izričito podstiču na nasilje mogu opravdano da budu zabranjene, što je bio pristup koji je Komisija usvojila pri ispitivanju članaka. Implicitne, tajne i prikrivene poruke mogu takođe da imaju negativni uticaj. Država je tvrdila da je pravi test bio ispitivanje stvarne opasnosti koju je prouzrokovala publikacija. Oni su takođe tvrdili da je namera lista, da deluje kao propagandno sredstvo za PKK i da podržava njen cilj ugrožavanja teritorijalnog integriteta Turske, bila od ključne važnosti u ovoj oceni. Na domaćim vlastima koje su u kontaktu s vitalnim snagama svojih zemalja je da odrede da li su ugroženi sigurnost ili bezbednost i država ugovornica mora da uživa široko polje slobodne procene u bilo kom nadzoru koji sprovodi Strazbur.

3. Komisija

53. U svom izveštaju, Komisija je ispitala dvadesetjednu sudsku odluku koja se odnosila na tužbe u vezi s tridesetdva članka i novinska izveštaja. Ove tužbe odnosile su se na različita krivična dela: vređanje države i vojnih vlasti (čl. 159 Krivičnog zakonika), izazivanje rasnih i regionalnih neprijateljstava (čl. 312 Krivičnog zakonika), izveštavanje o saopštenjima PKK (čl. 6 Zakona o sprečavanju terorizma iz 1991), identifikovanje zvaničnika imenovanih za borbu protiv terorizma (čl. 6 Zakona iz 1991), i objavljivanje separatističke propagande (čl. 8 Zakona iz 1991). Tužbe su rezultirale osudama sa zatvorskim kaznama, novčanim kaznama i zatvaranjem novine. Komisija je utvrdila da osude za krivična dela i izricanje presuda mogu da budu opravdani samo u pogledu tri broja lista. Rezime članaka i sudskih odluka sadržani su u izveštaju Komisije (st. 160–237).

4. Procena Suda

54. Sud, kao prvo, ne vidi razlog za kritikovanje pristupa koji je usvojila Komisija, koji se sastojao od odabira domaćih odluka za ispitivanje. Komisija je analizirala materijal i informacije koje su dale stranke, uključujući i osude i oslobađajuće presude. Detaljnu analizu svih predmeta bilo bi nemoguće sprovesti s obzirom na broj tužbi i odluka. Komisija je identifikovala odluke koje odražavaju različita krivična dela o kojima je reč u domaćim predmetima. Članci koji su ispitivani razlikovali su se po temi i formi i obuhvatali su novinske izveštaje o različitim temama, intervjuje, recenziju knjige i karikaturu. Država nije dala nijedan razlog za to da se smatra da je ovaj odabir bio pristrasan, nereprezentativan ili je na neki drugi način davao iskrivljenu sliku; takođe, nisu identifikovali nijednu sudsku odluku ili članke koje je trebalo ispitati umesto onih koji su bili predmet ispitivanja.

55. Sud stoga prihvata pristup za koji se odlučila Komisija i ispitaće da li, u predmetima koje je ona uvrstila u svoj izveštaj, primenjene mere otkrivaju bilo koje kršenje člana 10 Konvencije.

56. On smatra prvo da su ove mere, *prima facie*, predstavljale mešanje u slobodu izražavanja u smislu prvog stava člana 10 i treba da budu opravdane u smislu drugog stava. Mada podnosioci predstavke izjavljaju, u svom podnesku, da su odredbe Zakona o sprečavanju terorizma iz 1991. godine (vidi gore stavove 32–33) tako neodređene, i potencijalno mogu da obuhvate sve, da se time krši slovo i duh člana 10, oni nisu pružili nikakav precizan argument za to zbog čega mere o kojima je reč ne treba da se smatraju merama koje su „propisane zakonom“.

Sud podseća da je već razmatrao ovo pitanje u ranijim presudama (vidi, na primer, *Sürek v. Turkey (br. 1)* [GC], br. 26682/95, st. 45–46, ECHR 1999–IV i dvanaest drugih predmeta vezanih za slobodu izražavanja u vezi s Turskom) i utvrdio da se mere koje su uvedene po Zakonu iz 1991. godine mogu smatrati „propisanim zakonom“. Podnosioci predstavke nisu pružili nikakav osnov za promenu ovog zaključka. Kao i u onim drugim presudama, Sud zato smatra da se za preduzete mere može reći da su bile u funkciji legitimnih ciljeva zaštite nacionalne bezbednosti i teritorijalnog integriteta i sprečavanja kriminala i nereda (vidi, na primer, *Sürek (br. 1)* gore navedena, st. 52).

57. Sud sada ispituje da li su ove mere bile „neophodne u demokratskom društvu“ za postizanje tih ciljeva u svetlu načela utvrđenih kroz njegovu sudsku praksu (vidi, među novijim izvorima, presudu u predmetu *Zana v. Turkey* od 25. novembra 1997, *Reports* 1997–VII, str. 2547–48, st. 51, i *Sürek (br. 1)*, gore naveden, st. 58). One se mogu ukratko prikazati na sledeći način:

- (i) Sloboda izražavanja predstavlja jedan od bitnih temelja demokratskog društva i jedan od osnovnih uslova za njegov napredak i samoostvarenje svakog pojedinca. Shodno stavu 2 člana 10, ona se proteže ne samo na „informacije“ ili „ideje“ koje su primljene s odobravanjem, ili se ne smatraju uvredljivim ili bitnim, već i na one koje vređaju,

šokiraju ili uznemiravaju. Takvi su zahtevi onog pluralizma, tolerancije i otvorenosti bez kojih nema „demokratskog društva“. Kao što je navedeno u članu 10, ova sloboda podleže izuzecima koji, međutim, moraju da budu strogo shvaćeni, a potreba za uvođenjem bilo kojih ograničenja mora da bude uverljivo utvrđena.

- (ii) Pridev „neophodan“, u smislu člana 10 stav 2 podrazumeva postojanje „hitne društvene potrebe“. Države ugovornice imaju određeno polje slobodne procene u ocenjivanju toga da li takva potreba postoji, ali to polje slobodne procene ide ruku pod ruku s nadzorom koji sprovodi Evropa, koji obuhvata i zakonodavstvo i odluke kojima se ono primenjuje, čak i one koje donosi neki nezavisni sud. Sud je stoga ovlašćen da donese konačnu odluku o tome da li se „ograničenje“ može uskladiti sa slobodom izražavanja koja je zaštićena članom 10.
- (iii) U vršenju svoje nadzorne nadležnosti, Sud mora da razmotri mešanje u svetlu predmeta u celini, uključujući i sadržaj spornih saopštenja i kontekst u kome su data. Konkretno, on mora da utvrdi da li je mešanje bilo „srazmerno legitimnim ciljevima kojima se teži“ i da li su razlozi koje su navele nacionalne vlasti da ga opravdaju „relevantni i dovoljni“. Pri tome, Sud mora da se uveri da su nacionalne vlasti primenile standarde koji su bili u skladu s načelima sadržanim u članu 10 i, štaviše, da su se rukovodili prihvatljivom procenom relevantnih činjenica.

58. S obzirom da se ovi predmeti takođe tiču mera protiv novinskih publikacija, oni isto tako moraju biti posmatrani u svetlu suštinske uloge koju štampa ima u obezbeđivanju pravilnog funkcionisanja demokratije (vidi, među mnogim drugim izvorima, presudu u predmetu *Lingens v. Austria* od 8. jula 1986, Series A No. 103, str. 26, st. 41, i *Fressoz and Roire v. France* [GC], br. 29183/95, st. 45, ECHR 1999–I). Iako štampa ne sme da prekorači granice postavljene, između ostalog, radi zaštite vitalnih interesa države, kao što je zaštita nacionalne bezbednosti ili teritorijalnog integriteta od pretnje nasiljem ili sprečavanje nereda ili kriminala, dužnost štampe ipak je da prenosi informacije i ideje o političkim pitanjima, čak i onim koja izazivaju podele. Ne samo da štampa ima zadatak da saopštava takve informacije i ideje; javnost ima pravo da ih dobija. Sloboda štampe daje javnosti jedno od najboljih sredstava za saznavanje i formiranje mišljenja o idejama i stavovima političkih vođa (vidi presudu u predmetu *Lingens*, gore navedena, str. 26, st. 41–42).

(a) *Tužbe koje se odnose na krivično delo vređanja države i vojnih vlasti*
(čl. 159 Krivičnog zakonika)

59. Komisija je u ovom kontekstu razmotrila tri članka koja se odnose na navodno razaranje kuća u Liceu od strane snaga bezbednosti, koji su doveli do izricanja zatvorske kazne u trajanju od deset meseci i naloga za zatvaranje lista u trajanju od petnaest dana, i karikaturu koja prikazuje Republiku Tursku kao crtež

označen s „*kahpe*“¹³, koja je povlačila izricanje novčane kazne, desetomesečne zatvorske kazne i naloga za petnaestodnevno zatvaranje (vidi stavove 161–66 izveštaja Komisije).

60. Sud ponavlja da dominantna pozicija koju imaju državni organi iziskuje da oni ispolje odmerenost u pribegavanju krivičnim postupcima. Vlasti jedne demokratske države moraju da budu tolerantne prema kritici, čak i ako se ona može smatrati provokativnom ili uvredljivom. Sud konstatuje, u pogledu članka koji su se odnosili na razaranje u Liceu, da su navodi o umešanosti snaga bezbednosti naveliko kružili i zapravo su predmet postupaka u Strazburu (vidi, na primer, predmet *Ayder and Others v. Turkey*, koji je Sud [u trenutku izricanja presude u ovom predmetu razmatrao], predstavka br. 23656/94, izveštaj Komisije od 21. oktobra 1999, neobjavljen). Komisija je takođe utvrdila da su navodi u članku bili činjenični po svom sadržaju, a po tonu emotivni, ali ne i uvredljivi. U vezi s karikaturom, on konstatuje da je domaći sud odbacio tvrdnju da je ona bila zamišljena kao šala i odlučio da ona otkriva „koncentrisanu prirodu namere da vredi“. Sud nije, međutim, pronašao bilo koji uverljiv razlog za kažnjavanje bilo koju od ovih publikacija opisanih u prethodnom tekstu. On se slaže sa zaključcima Komisije da preduzete mere nisu bile „neophodne u demokratskom društvu“ radi ostvarivanja bilo kog legitimnog cilja.

(b) *Tužbe koje se odnose na krivično delo izazivanja rasnog i regionalnog neprijateljstva (čl. 312 Krivičnog zakonika)*

61. Slučaj koji se razmatra u okviru ovog naslova tiče se članka u kome se opisuju navodni napadi snaga bezbednosti na sela na jugoistoku i napadi koje su izvršili teroristi, uključujući i ubistvo imama (vidi stavove 167–69 izveštaja Komisije). Domaći sud, koji je izrekao novčanu kaznu i kaznu zatvora u trajanju od šesnaest meseci autoru članka i izdao nalog za zatvaranje lista na period od mesec dana, osvrnuo se na način na koji je članak napisan, razlog zbog koga je napisan i društveni kontekst, ne ponudivši nikakvo objašnjenje. Sud konstatuje da se on nije pozvao ni na kakvu navodnu netačnost u članku. Komisija je utvrdila da je članak iznosio činjenice i bio u javnom interesu i da nije sadržavao nikakve elemente podsticanja na nasilje ili otvorene podrške PKK da koristi nasilje. Sud ne smatra relevantnim niti dovoljnim razlozima za izricanje krivičnih osuda i kazni u vezi s ovim člankom i slaže se s Komisijom da mešanje nije bilo opravdano shodno članu 10 stav 2 Konvencije.

(c) *Tužbe za izveštavanje o saopštenjima PKK (čl. 6 Zakona iz 1991)*

62. Komisija je analizirala sedam sudskih odluka koje su se odnosile na osude izrečene u vezi s osam članaka, i kojima su izrečene novčane kazne i zaplena nekoliko brojeva lista. Među člancima su bili izveštaji o objavama organizacija povezanih s PKK (na primer, ARGK), saopštenja, govor i intervju s Abdulahom Odžalanom, vođom PKK, saopštenje evropskog predstavnika PKK, intervju s Osmanom Odžalanom, komandantom PKK, saopštenje evropske

13 Ova reč ima čitav niz značenja, između ostalog „prostitutka“, „prepreden“, „varljiv“.

kancelarije *Dev-Sol*,¹⁴ i intervju sa Ćemilom Bajikom, komandantom PKK (vidi stavove 174–95 izveštaja Komisije).

63. Sud podseća da činjenica da je intervju ili saopštenje dao član neke zabranjene organizacije ne može sama po sebi da opravda mešanje u slobodu izražavanja lista. Niti to može činjenica da intervju ili saopštenja sadrže stavove koji grubo omalovažavaju državnu politiku. Umesto toga, moraju se uzeti u obzir reči koje su korišćene i kontekst u kome su bile objavljene, u cilju određivanja toga da li tekstovi u celini mogu da se smatraju tekstovima koji podstiču na nasilje (vidi, na primer, *Sürek and Özdemir v. Turkey* [GC], br. 23927/94 i 24277/94, st. 61, 8. jul 1999, nije ušla u zbornik presuda).

64. Sud se slaže s Komisijom da četiri od osam članaka ne mogu da se smatraju člancima koji podstiču na nasilje, s obzirom na njihov sadržaj, ton i kontekst. Konkretno, on smatra da je saopštenje kancelarije *Dev-Sol* u Evropi, u kome se iznosi navodno policijsko maltretiranje lica na jednoj turskoj sahrani u Nemačkoj, ne sadrži nikakav materijal od značaja za pitanja javnog reda u Turskoj.

65. Za tri članka Komisija je utvrdila da sadrže delove koji zagovaraju intenziviranje oružane borbe, veličaju rat i propagiraju nameru da se bori do poslednje kapi krvi. Sud se slaže da se oni, u kontekstu sukoba na jugoistoku, mogu osnovano smatrati tekstovima koji podstiču upotrebu nasilja (vidi, na primer, *Sürek* (br. 1), gore navedenu, st. 61–62). S obzirom na relativno blage kazne koje su izrečene, Sud smatra da su mere protiv kojih je uložena žalba bili razumno srazmerne legitimnim ciljevima sprečavanja kriminala i nereda i mogu se opravdati kao neophodne u demokratskom društvu u smislu drugog stava člana 10.

(d) *Tužbe zbog identifikovanja zvaničnika koji su učestvovali u borbi protiv terorizma (čl. 6 Zakona iz 1991)*

66. Pet sudskih odluka koje se odnose na šest članaka su navedene u okviru ovog naslova. Kazne obuhvataju novčane kazne, oduzimanje izdanja lista i, u jednom slučaju, nalog za zatvaranje lista na petnaest dana (vidi stavove 199–215 izveštaja Komisije).

67. Sud napominje da su osude i kazne izrečene zbog toga što su u člancima identifikovani navođenjem imena određeni zvaničnici u vezi s navodnim povredama dužnosti, naime, smrću sina kandidata DEP (Demokratska partija) dok je bio u pritvoru, izneti navodi o prećutnoj saglasnosti zvaničnika za ubistvo Muse Antera, nasilnoj evakuaciji sela, zastrašivanja seljana, bombardovanje Sirnaka i ubistva iz osвете dva lica nakon iznenadnog napada PKK na sedište žandarmerije. Međutim, značajno je to što se u dva od ovih članaka za imenovane zvaničnike zapravo nije tvrdilo da su odgovorni za povrede dužnosti već su samo pomenuti u vezi s pratećim događajima. Konkretno, u vezi sa smrću u pritvoru, navedeno je da je šef bezbednosti Sirnaka prethodno dao uveravanja porodici

14 „*Dev-Sol*“ (Revolucionarna levica) je naziv koji se obično koristi za oružani pokret ekstremne levice „*Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi-Devrimci Sol*“.

da će taj čovek biti oslobođen nepovređen, a glavni javni tužilac Sirnaka, prema izveštaju, nije bio dostupan za davanje komentara. Mada su tri seoska čuvara bila imenovana u članku u vezi s ubistvom iz osvete, tvrdilo se da su to dvoje ljudi ubili žandarmi.

68. Tačno je da su u ostala tri članka izneti navodi o ozbiljnim povredama dužnosti koje su izvršili zvaničnici čija su imena navedena i mogli su da ih izlože javnoj osudi. Međutim, kao i kod drugih članaka, istinitost njihovog sadržaja očigledno nije bila uzeta u obzir kao faktor a, ako su tačne, stvari koje su opisane predstavljale su javni interes. Niti je uzeto u obzir da su imena zvaničnika i njihova uloga u borbi protiv terorizma već bila javno poznata. Tako je guverner regiona u kome je bilo proglašeno vanredno stanje, koji je bio imenovan u jednom članku, bio javna ličnost u regionu, dok su komandiri žandarmerije i seoski čuvari pomenuti po imenu u drugim člancima verovatno bili dobro poznati u svojim okruzima. Interes u zaštiti njihovog identiteta bio je stoga znatno smanjen i potencijalna šteta, koju se nastojalo sprečiti ograničenjem, bila je minimalna. Umeri u kojoj su, stoga, vlasti imale relevantne razloge da izreknu krivične sankcije, ti razlozi se nisu mogli smatrati dovoljnim da opravdaju ograničenja slobode izražavanja koja su nametnuta listu (vidi, na primer, *Sürek v. Turkey (br. 2)* [GC], br. 24122/94, st. 37–42, 8. jul 1999, nije ušla u zbornik presuda). Dakle, ove mere nisu mogle da budu opravdane u smislu člana 10 stav 2 Konvencije.

(e) *Tužbe zbog saopštenja koja predstavljaju separatističku propagandu (čl. 8. Zakona iz 1991)*

69. Pod ovim naslovom, Komisija je identifikovala šest sudskih odluka koje su se odnosile na dvanaest članaka. Kazne koje su izrečene nakon osude obuhvatale su zatvorske kazne od dvadeset meseci i dve godine, novčane kazne, oduzimanje brojeva i, u jednom slučaju, nalog za zatvaranje lista na jedan mesec (vidi stavove 218–317 izveštaja Komisije).

70. Sud napominje da su članci koji su u pitanju obuhvatali izveštaje o ekonomskim ili socijalnim pitanjima (na primer, projekat izgradnje brane, zdravstvena zaštita stanovništva), objašnjenja istorijskih događaja u jugoistočnom regionu, izjavu kojim se osuđuju mučenje i masakri u Turskoj i traži demokratsko rešenje, i izveštaje o navodnom razaranju sela u jugoistočnom delu. Sud konstatuje da je upotreba izraza „Kurdistan“ u kontekstu koji implicira da bi on trebalo da bude ili jeste, odvojen od teritorije Turske, i tvrdnje lica da vrše vlast u ime tog subjekta, mogu da budu veoma provokativne za vlasti. Međutim, javnost ima pravo da bude obaveštena o različitim uglovima gledanja na situaciju na jugoistoku Turske, ma kako neugodnim se ovi uglovi gledanja činili vlastima. Sud nije uveren da, čak i u okolnostima ozbiljnih nemira u regionu, tekstovi za koje se čini da podržavaju ideju odvojenog kurdskeg entiteta, moraju da budu viđeni kao nešto što neminovno pogoršava situaciju. Mada je nekoliko od ovih članaka bilo veoma kritično prema vlastima i u njima se snagama bezbednosti pripisivalo nezakonito ponašanje, ponekad i živopisnim i podrugljivim izrazima, Sud svejedno smatra da se ne može osnovano smatrati da su oni zagovarali ili

podstrekavali na upotrebu nasilja. Imajući u vidu težinu kazni, on zaključuje da su ograničenja slobode izražavanja koja su nametnuta listu, a koja se vide u ovim slučajevima, bila nesrazmerna u odnosu na cilj kome se težilo i ne mogu da budu opravdana kao „neophodna u demokratskom društvu“.

D. Zaključak

71. Sud zaključuje da tužena država nije uspjela da preduzme odgovarajuće zaštitne i istražne mere da zaštiti *Ozgur Gundem* u korišćenju njegove slobode izražavanja i da je uvela mere protiv lista, kroz operaciju pretresa i hapšenja koju je izvela 10. decembra 1993. i putem brojnih tužbi i osuda u vezi s brojevima lista, koje su bila nesrazmerne i neopravdane u ostvarivanju bilo kog legitimnog cilja. Kao rezultat ovih kumulativnih faktora, list je prestao da izlazi. Dakle, došlo je do kršenja člana 10 Konvencije.

III. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 14 KONVENCIJE

72. Podnosioci predstavke tvrdili su da su mere uvedene protiv lista *Ozgur Gundem* pokazale diskriminaciju, pozivajući se na član 14 Konvencije kojim je utvrđeno da:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“

73. Podnosioci predstavke tražili su od Suda da preispita mišljenje, izraženo u Izveštaju Komisije, da su njihove pritužbe na diskriminaciju bile nepotkrepljene. Oni su izjavili da su zaključci o kršenju člana 10 podržavali zaključak da su oni pretrpeli diskriminaciju zbog njihovog nacionalnog porekla i veze s nacionalnom manjinom. Tvrdili su da je bilo koje izražavanje kurdskog identiteta bilo tretirano od strane vlasti kao zagovaranje separatizma i propaganda PKK. U odsustvu bilo kakvog opravdanja za restriktivne mere koje su uvedene u vezi s većinom članaka koje je ispitala Komisija, ove mere mogle su da budu objašnjene samo zabranjenom diskriminacijom.

74. Država je izjavila da tvrdnje podnosilaca predstavke o diskriminaciji nisu potkrepljene.

75. Sud podseća da je on utvrdio kršenje člana 10 Konvencije. Međutim, u donošenju zaključka da mere uvedene u vezi s dvadesetdevet članaka i novinskih izveštaja nisu bile neophodne u demokratskom društvu, on se uverio da se njima težilo ostvarivanju legitimnih ciljeva zaštite nacionalne bezbednosti i teritorijalnog integriteta ili sprečavanja kriminala i nereda. Ne postoji nijedan razlog da se veruje da ograničenja slobode izražavanja koja su proistekla mogu da budu pripisana razlici u postupanju zasnovanoj na nacionalnom poreklu podnosilaca predstavke ili njihovoj vezi s nacionalnom manjinom. Dakle, Sud zaključuje da nije bilo kršenja člana 14 Konvencije.

IV. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

76. Podnosioci predstavke zahtevali su naknadu materijalne i nematerijalne štete kao i naknadu sudskih i ostalih troškova koje su imali u postupcima pred domaćim sudovima i po Konvenciji. Članom 41 Konvencije predviđeno je da:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Materijalna šteta

77. Preduzeće podnosioca predstavke, Ulkem Basin ve Jajinčilik Sanaji Tikaret, tvrdilo je da je pretrpelo novčani gubitak zbog tužbi i zaplene njegovog dnevnog tiraža. Pre radnji koje su preduzele vlasti, prodavalo se oko 45.000 primeraka lista na dan. Tiraž je pao kao posledica tih radnji na oko 30.000 i onda je objavljivanje potpuno prestalo. List se prodavao za 10.000 turskih lira (TRL). Oni su stoga smatrali da bi bilo razumno tražiti iznos jednak vrednosti jednodnešnje produkcije lista, naime TRL 110.000 miliona.

Preduzeće kao podnosilac predstavke je takođe tvrdilo da se od njega tražilo da plati advokatske honorare, troškove lečenja i druge izdatke kao što su putni i troškovi komunikacija koji su nastali u vezi s napadima i hapšenjem i suđenjem protiv dopisnika, distributera i drugih radnika. Procenjeno je da su ovi izdaci iznosili TRL 1.000 miliona. Preduzeće podnosilac predstavke je takođe platilo sve izdatke u vezi sa sedamnaest urednika koji su zadržani u pritvoru, uključujući honorare advokata u ukupnom iznosu od TRL 20.000 miliona. Nadalje, 10. decembra 1993. godine, izvršena je racija i pretres u prostorijama lista u Istanbulu, Dijarbakiru, Batmanu, Elazýgu, Vanu, Izmiru, Agriu, Antaliji i Tatvanu i zaplenjeni su arhiva i dokumenti. Nijedan od ovih dokumenata nije vraćen. Vrednost dokumenata i arhive bila je oko TRL 10.000 miliona. Odštetni zahtevi su ukupno iznosili TRL 141.000 miliona.

Preduzeće kao podnosilac predstavke je navelo da nije bilo u mogućnosti da dostavi pisane dokaze o novčanom gubitku pošto su svi dokumenti i celokupna evidencija lista, koju je zadržao njegov pravni sledbenik list *Ozgur Ulke*, bili uništeni u bombardovanju zgrade decembra 1994. godine.

78. Država je navela da nikakva naknada nije plativa pošto nije bilo ikakvog kršenja Konvencije. Međutim, čak i pod pretpostavkom da je došlo do kršenja, iznosi koje su na ime odštete zahtevali podnosioci predstavke bili su preterani, veštački uvećani i neprihvatljivi.

79. Sud konstatuje da preduzeće podnosilac predstavke nije u mogućnosti da dostavi bilo kakav pisani dokaz kojim bi potkrepilo svoje zahteve za naknadu materijalnog gubitka. Ono takođe nije ni pokušalo da precizira, u meri u kojoj je moguće, osnov za odštetne zahteve u vezi s advokatskim honorarima i troškovima lečenja i ostalim izdacima. Sud se nije uverio da postoji direktna uzročno-posledična veza između zaključka da nije bilo zaštite ili istrage i zahtevane

odštete za materijalne gubitke po osnovu troškova lečenja i drugih izdataka. On takođe konstatuje da se zahtevi preduzeća odnose na zakonske mere preduzete protiv lista u celini, bez obzira da li je utvrđeno da je mera bila opravdana ili ne. Osim toga, podneti su dodatni odštetni zahtevi po osnovu zaplene arhive i dokumenata u jednom broju kancelarija, iako su se materijalne tužbe preduzeća podnosioca predstavke odnosile na njegovo sedište u Istanbulu.

80. Ipak, Sud prihvata da je određeni materijalni gubitak morao proisteci iz utvrđenih prekršaja, kako u vezi s pretresom i zaplenom arhive i dokumenata u kancelariji u Istanbulu, tako i neopravdanih ograničenja koja se vide iz tužbi i osuda utvrđenih u ovoj presudi. Takođe je utvrdio da su kumulativni efekti kršenja doveli do prestanka izlaženja lista. Donoseći procenu na osnovu načela pravičnosti, Sud dodeljuje preduzeću podnosiocu predstavke TRL 9.000 miliona.

B. Nematerijalna šteta

81. Podnosilac predstavke Fahri Ferda Çetin tražio je odštetu od 30.000 funti sterlinga (GBP) za tešku uznemirenost, bol i duševnu patnju. On je tvrdio da je tokom pritvora u kome se nalazio trinaest dana bio mučen, i da je bio prinuđen da napusti Tursku po puštanju iz pritvora, ostavljajući svoju ženu i decu u Turskoj.

82. Podnosilac predstavke Jašar Kaja takođe traži GBP 30.000. On je naveo da mu je Sud za nacionalnu bezbednost br. 5 u Istanbulu izrekao zatvorsku kaznu za članke koje je objavljivao u listu. I on je bio prinuđen da pobegne iz zemlje i ostavi svoju ženu i decu u Turskoj, te takođe doživi tešku uznemirenost, bol i duševnu patnju.

83. Država je navela da su iznosi tražene odštete neopravdano uvećani i da će, ako budu dodeljeni, biti jednaki neopravdanom bogaćenju.

84. Sud podseća da nije doneo nikakve zaključke po Konvenciji u pogledu pritvora Fahri Ferda Çetina niti perioda zatvorske kazne izrečene Jašaru Kaji. On, međutim, ne sumnja da su ovi podnosioci predstavke doživeli veliki bol i stres u vezi s kršenjima koja je ustanovio Sud. Imajući u vidu druge odštete dosuđene u predmetima protiv Turske (vidi, na primer, *Ceylan v. Turkey* [GC], br. 23556/94, st. 50, ECHR 1999–IV, i *Arslan v. Turkey* [GC], br. 23462/94, st. 61, 8. jul 1999, nije ušla u zbornik presuda) i odluke zasnovane na načelu pravičnosti, dosuđuje podnosiocima predstavke po GBP 5.000.

C. Sudski i ostali troškovi

85. Podnosioci predstavke tražili su naknadu honorara i troškova g. Osmana Ergina, koji je zastupao list u postupcima pred domaćim sudovima, ali nisu dostavili nikakve pojedinosti. Takođe nisu dostavili pojedinosti odštetnog zahteva za honorare i troškove turskih advokata koji su im pomagali. Oni su tražili GBP 5.390 (umanjeno za 5.595 francuskih franaka (FRF) primljenih na ime pravne pomoći od Saveta Evrope) za takse, izdatke i troškove koje su imali

njihovi britanski advokati i GBP 7.500 na ime honorara, GBP 1.710 na ime administrativnih troškova, GBP 12.125 na ime troškova prevođenja i GBP 1.650 na ime putnih troškova koje je imao Kurdski projekat za ljudska prava (*Kurdish Human Rights Project* – KHRP) u vezi s pružanjem pomoći oko predstavke. U vezi s raspravom pred Sudom, podnosioci predstavke tražili su GBP 1.450 na ime taksi i GBP 46 na ime administrativnih troškova (umanjeno za FRF 3.600 primljenih na ime pravne pomoći) za svoje britanske advokate i takođe, u vezi s troškovima i taksama KHRP za raspravu, GBP 2.490 za takse, troškove i izdatke.

86. Država je izjavila da su ovi odštetni zahtevi preterani, i da sitni troškovi, kao što su oni čiju naknadu traži KHRP, ne treba da budu prihvaćeni pošto bi to veštački uvećalo iznos odštete i pretvorilo je u neopravdano bogaćenje.

87. Sud se nije uverio da svi iznosi čija je naknada tražena u vezi s KHRP mogu da se smatraju nužnim, osim u slučaju troškova prevođenja. Uzimajući u obzir odštete dodeljene u drugim slučajevima, i donoseći procenu zasnovanu na načelu pravičnosti, Sud dodeljuje GBP 16.000 umanjeno za FRF 9.195 primljenih kroz pravnu pomoć Saveta Evrope.

D. Zatezna kamata

88. Sud smatra celishodnim da usvoji zakonsku kamatnu stopu koja se primenjuje u Ujedinjenom Kraljevstvu na datum donošenja ove presude, koja, prema informacijama koje su joj dostupne, iznosi 7,5% godišnje.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

1. *Odlučuje*, jednoglasno, da briše predmet s popisa u meri u kojoj se odnosi na Gurbeteli Ersoz;
2. *Odlučuje*, jednoglasno, da je došlo do kršenja člana 10 Konvencije;
3. *Odlučuje*, jednoglasno, da nije bilo kršenja člana 14 Konvencije;
4. *Odlučuje* sa šest glasova prema jednom:
 - (a) da tužena država mora da plati, u roku od tri meseca:
 - (i) preduzeću koje je podnelo predstavku TRL 9.000.000.000 (devet hiljada miliona turskih lira);
 - (ii) Fahri Ferda Çetinu i Jaşaru Kaji za nematerijalnu štetu po GBP 5.000 (pet hiljada funti sterlinga) pretvorenih u turske lire po kursu koji se primenjuje na datum izricanja ove presude;
 - (iii) podnosiocima predstavke za sudske i ostale troškove GBP 16.000 (šesnaest hiljada funti sterlinga) umanjeno za FRF 9.195 (devet hiljada stotinudevedesetpet francuskih franaka) koji će biti pretvoreni u funte sterlinga po kursu koji se primenjuje na datum izricanja ove presude;
 - (b) da se obračunava prosta kamata po godišnjoj stopi od 7,5% od isteka prethodno navedenog roka od tri meseca do namirenja;

5. *Odbacuje*, jednoglasno, ostatak zahteva podnosioca predstavke za pravičnu naknadu.

Sačinjeno na engleskom jeziku i objavljeno na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu dana 16. marta 2000. godine.

Vinsent Berger
sekretar

Mati Pelonpa
predsednik

U skladu sa članom 45 stav 2 Konvencije i pravilom 74, stav 2 Poslovnika Suda, uz ovu presudu se prilaže delimično izdvojeno mišljenje G. Golcuklua.

M. P.
V. B.

DElimičNO IZDVOJENO MIŠLJENJE
SUDIJE GOLCUKLUA
(Prevod)

Na moje veliko žaljenje, nisam u mogućnosti da se pridružim u zaključku koji je donela većina u vezi s primenom člana 41 u ovom slučaju. Dozvolite mi da objasnim.

1. Preduzeće podnosilac predstavke tvrdilo je da je pretrpelo znatnu materijalnu štetu zbog toga što je bilo krivično gonjeno, što mu je zaplenjena imovina i zbog drugih mera. Kao potporu svojih zahteva, ono je samo iznelo tvrdnje koje su se odnosile na hipotetičke, iluzorne i imaginarne činjenice, bez pružanja bilo kakvih dokaza. Ukratko, ono je iznelo spekulacije i, šta više, određene stvari na koje se pozivalo nisu imale nikakve veze s istinom. Osvrnuću se samo na jednu od tvrdnji, kako bi ona mogla da bude sagledana u svetlu zaključka Evropske komisije za ljudska prava zasnovanog na njenoj sopstvenoj istrazi u jednom ranijem slučaju. Tako je, prema navodima preduzeća podnosioca predstavke, pre radnji koje su preduzele vlasti, list *Ozgur Gundem* imao dnevnu prodaju od 45.000 primeraka. Ta cifra je pala na 30.000 i list je trajno nestao kao posledica tih radnji (vidi stav 77 presude). Komisija je pokazala da taj navod nije istinit. Komisija je navela u svom izveštaju od 23. oktobra 1998. godine u predmetu *Kýlýç v. Turkey* (br. 22492/93, st. 176): „*Ozgur Gundem* bio je dnevna novina... s tiražem u zemlji od nekoliko hiljada primeraka... U aprilu 1994. godine ili otprilike tada, *Ozgur Gundem* je prestao da izlazi i nasledio ga je drugi list, *Ozgur Ulke* ...“ Razlika između navodne cifre i brojke koju pominje Komisija je zapanjujuća. Pored toga, *Ozgur Gundem* je nestao samo u teoriji, pošto ga je zamenio, *Ozgur Ulke*. To jasno pokazuje izmišljenu i spekulativnu prirodu zahteva za naknadu materijalne štete u ovom slučaju.

2. Prema utvrđenoj praksi, Evropski sud za ljudska prava dodeliće naknadu materijalne štete samo ako su zahtevi bili valjano utvrđeni i ako postoji neposredna i direktna uzročno-posledična veza između činjenica i navodne štete. Ovo pravilo je ilustrovano u sledećim primerima uzetim iz presuda u predmetima protiv Turske koji se takođe odnose na član 10 Konvencije.

„81. U vezi s materijalnom štetom, predstavnik Komisije predložio je da Sud razmotri pitanje primene člana 50. u svetlu hipotetičnog karaktera iznosa koji se traži u odštetnom zahtevu. On je prepustio pitanje nematerijalne štete Sudu na odlučivanje po sopstvenom nahođenju. Na kraju, u vezi sa sumom koja je tražena na ime sudskih i ostalih troškova, pomenuo je problem koji predstavlja nepostojanje prateće dokumentacije.

82. U vezi s pitanjem materijalne štete, Sud pre svega smatra da on ne može da nagađa kakav bi bio ishod postupka u skladu sa članom 6 stav 1. On dalje konstatuje da nema dovoljno dokaza uzročno-posledične veze između kršenja člana 10 koje je utvrdio i gubitka profesionalnog i komercijalnog prihoda za koji podnosilac tvrdi da je pretrpeo. Nadalje, zahtevi podnosioca u vezi s materijalnom štetom nisu potkrepljeni nikakvim dokazom. Stoga Sud ne može da ih dozvoli.“ (presuda u predmetu *Incal v. Turkey* od 9. juna 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998–IV, str. 1575)

„47. Podnosilac predstavke je tražio 262.000 francuskih franaka (FRF) za materijalnu štetu i FRF 500.000 za nematerijalnu štetu.

48. Država je pozvala Sud da odbaci taj zahtev.

49. Pošto g. Čiraklar nije precizirao prirodu materijalne štete u vezi s kojom je uložio tužbu, Sud ne može da postupi drugačije osim da odbaci dotični odštetni zahtev. Što se tiče navodne nematerijalne štete, za nju je data dovoljna naknada zaključkom o kršenju člana 6 stav 1“ (presuda u predmetu *Çýraklar v. Turkey* od 28. oktobra 1998, *Reports* 1998–VII, str. 3074)

„66. Predstavnik Komisije izjavio je da je izlaganje podnosioca predstavke – koje je bilo veoma uopšteno i hipotetično – bilo nedovoljno da omogući da se njihovi zahtevi shodno članu 50 podrže.

67. Sud konstatuje da podnosioci predstavke nisu dostavili nikakve dokaze kojim bi potkrepili svoje zahteve za značajne sume odštete po osnovu materijalne štete i sudskih i ostalih troškova. Sledstveno tome, on ne može da odobri ove zahteve (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium* od 3. jula 1997. (čl. 50), *Reports* 1997–IV, str. 1299, st. 24). On, međutim, konstatuje da su podnosioci predstavke primili FRF 57.187 kroz pravnu pomoć koju je isplatio Savet Evrope“ (presuda u predmetu *Socialist Party and Others v. Turkey* od 25. maja 1998, *Reports* 1998–III, str. 1261).

„57. Država je odgovorila da nije bilo nikave uzročno-posledične veze između navodnog kršenja Konvencije i materijalne štete u vezi s kojom je uložena tužba. U svakom slučaju, g. Arslan nije dostavio dokaze o dohotku o kome je govorio.

58. Sud je utvrdio da nema dovoljno dokaza o uzročno-posledičnoj vezi između kršenja člana 10 koje je utvrdio i gubitka zarade od strane podnosioca predstavke. Štaviše, nikakav pisani dokaz nije podnet kao potpora odštetnim zahtevima podnosioca predstavke u vezi s materijalnom štetom. Sud stoga ne može da ih odobri“ (*Arslan v. Turkey* [GC], br. 23462/94, 8. jul 1999, nije ušla u zbornik presuda).

„66. Država je tvrdila da g. Karataş nije dokazao da je pretrpeo gubitak zarade.

67. Predstavnik Komisije nije izrazio nikakvo mišljenje po ovom pitanju.

68. Sud smatra da nema dovoljno dokaza o postojanju uzročno-posledične veze između kršenja i navodnog gubitka zarade za podnosioca predstavke. Konkretno, Sud nema nikakve pouzdane informacije o plati g. Karataşa. Shodno tome, on ne može da dodeli nadknadu po ovoj tački (vidi pravilo 60, st. 2 Poslovnika Suda).“ (*Karataş v. Turkey* [GC], br. 23168/94, ECHR 1999–IV)

„53. Predstavnik Komisije smatrao je da nije bilo razloga da Sud dođe do drugačijeg zaključka od onog koji je donet u predmetima u vezi s Ujedinjenom komunističkom partijom i Socijalističkom partijom, navedenim u prethodnom tekstu.

54. Sud konstatuje da partija podnosilac predstavke nije dostavila nikakav dokaz u prilog svom zahtevu. Stoga nije u mogućnosti da ga prihvati (pravilo 60, st. 2 Poslovnika Suda; vidi, *mutatis mutandis*, predmet *The Socialist Party and Others v. Turkey* gore naveden, str. 1261, st. 67), (*Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey* [GC], br. 23885/94, ECHR 1999–VIII).